

МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА КЛИМЕНТОВОТО ДЕЛО

Конференција посветена на 1100 годишнината од Климентовото упокојување

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ST. KLIMENT'S LIFEWORK

International Conference dedicated to the 1100th Anniversary of the death of St. Kliment

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет

Факултет за образовни науки

Република Македонија

University “Goce Delcev” - Stip Faculty of Philology Faculty of Educational Sciences

Republic of Macedonia

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

821.163.1.09Св. Климент Охридски(062) 271.2-36Св. Климент охридски(062) 37(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција Климентовото дело : 23-24 јуни, 2016,
Штип : зборник на трудови / [главен и одговорен уредник Драгана Кузмановска, Соња Петровска] = International scientific conference St. Kliment's lifework : 23-24 June, 2016, Shtip : book of proceedings / [editor in chief Dragana Kuzmanovska, Sonja Petrovska].

- Штип : Универзитет “Гоце Делчев”, Филолошки факултет = Shtip = Goce Delcev University, Faculty of philology, 2017. - 319 стр. : илустр. ; 30 см

Дел од трудовите и на англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Abstracts кон повеќето трудови. - Библиографија кон повеќето трудови

ISBN 978-608-244-404-8 1. Насп. ств. насл. а) Климент Охридски, св. (840-916) -

Собири б) Образование - Собири COBISS.MK-ID 103357962

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

BOOK OF PROCEEDINGS

МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА КЛИМЕНТОВОТО ДЕЛО

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ST.KLIMENT'S LIFEWORK

23-24 јуни 2016

Штип

23-24 June 2016 Shtip

КЛИМЕНТОВОТО ДЕЛО Зборник на трудови

ИЗДАВА Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип, Република Македонија

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК Д-р Драгана Кузмановска Д-р Соња Петровска
УРЕДУВАЧКИ ОДБОР – Германија – Република Македонија – САД – Република Македонија – Русија – Русија – Република Македонија – Словенија – Словенија – Република Македонија – Србија – Србија – Србија – Република Македонија – Турција – Турција – Република Македонија – Република Македонија – Русија – Република Македонија – Република Македонија Волф Ошлис Драгана Кузмановска Мајкл Ерон Рокланд Соња Петровска Марјана Розенфелд Татјана Тернова Виолета Димова Игор Рижнар Дубравка Челинсек Снежана Мирасчиева Лазар Стошиќ Стана Смилковик Сунчица Деник Даниела Коцева Рамадан Доган Туран Челеби Снежана Кирова Биљана Иванова Софија Заболотнаја Татјана Уланска Марија Тодорова
ST.KLIMENT'S LIFEWORK Book of Proceedings: Scientific and Professional Papers
PUBLISHED BY Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip, Republic of Macedonia

EDITOR-IN-CHIEF Dragana Kuzmanovska, PhD Sonja Petrovska, PhD

EDITORIAL BOARD – Germany – Republic of Macedonia – United States of America – Republic of Macedonia – Russian Federation – Russian Federation – Republic of Macedonia – Republic of Slovenia – Republic of Slovenia – Republic of Macedonia – Republic of Serbia – Republic of Serbia – Republic of Serbia – Republic of Macedonia – Republic of Turkey – Republic of Turkey – Republic of Macedonia – Republic of Macedonia – Russian Federation – Republic of Macedonia – Republic of Macedonia Wolf

Oschlies Dragana Kuzmanovska Michael Aaron Rockland Sonja Petrovska Maryana Rosenfeld Tatyana Ternova Violeta Dimova Igor Riznar Dubravka Celinsek Snezana Miraschieva Lazar Stosic Stana Smilkovik Suncica Denik Daniela Koceva Ramadan Dogan Turan Celebi Snezana Kirova Biljana Ivanova Sofya Zabolotnaya Tatjana Ulanska Marija Todorova

ОРГАНИЗАЦИСКИ ОДБОР Драгана Кузмановска Соња Петровска Виолета Димова Блажо Китанов Светлана Јакимовска Стојко Стојков

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ Толе Белчев (македонски јазик) Марија Гркова (македонски јазик) Татјана Уланска (англиски јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК Славе Димитров Костадин Голаков

АДРЕСА Филолошки факултет ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А п. фах 201 МК-2000 Штип, Македонија

Овој Зборник е сведоштво за одбележување на 1100 годишнината од Климентовото упокојување преку успешно остварена меѓународна конференција од страна на Филолошкиот факултет и Факултетот за Образовни науки при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Климентова чест. Во Зборникот се објавуваат трудовите од Конференцијата, со цел да останат сведоштво за идните генерации како што св. Климент и нам ни остави такви пишани дела и трајни траги.

CONFERENCE ORGANIZATION BOARD Dragana Kuzmanovska Sonja Petrovska Violeta Dimova Blazo Kitanov Svetlana Jakimovska Stojko Stojkov

LANGUAGE EDITORS Tole Belcev (Macedonian language) Marija Grkova (Macedonian language) Tatjana Ulanska (English language)

TECHNICAL EDITOR Slave Dimitrov Kostadin Golakov

ADDRESS Faculty of Philology Krste Misirkov 10-A P.O. Box 201 MK-2000, Stip, Macedonia

This Book of Proceedings is a testimony of the jubilee, 1100 years of the death of St. Kliment, and the successfully organized International Conference by the Faculty of Philology and the Faculty of Educational Sciences of the Goce Delchev University in Shtip in the honour of St. Kliment. The Book of Proceedings published the papers from the Conference to leave them to the future generations, as St. Kliment did with his written works and legacy.

9

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

ПРЕДГОВОР Од уредниците FOREWORD The Editors

КЛИМЕНТОВОТО ДЕЛО / ST.KLIMENT'S LIFEWORK

Илија ВЕЛЕВ СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ И ВТЕМЕЛУВАЊЕТО НА
БРЕГАЛНИЧКАТА КНИЖЕВНА ТРАДИЦИЈА17
Добрила МИЛОВСКА ПОУЧИТЕЛНИТЕ СЛОВА НА СВЕТИ КЛИМЕНТ
.....27

Соња ЕНЦЕКОВА СОПОТСКА ТРАНСПОНИРАЊЕ И ХЕРМЕНЕВТИЧКИ АСПЕКТ
НА КНИЖЕВНИ ЖАНРОВИ ОД СТАРАТА СВЕТСКА ЛИТЕРАТУРА ВО
КЛИМЕНТОВОТО ДЕЛО33

Димитар ПАНДЕВ БИБЛИСКИТЕ ПАРАБОЛИ ВО КЛИМЕНТОВИТЕ СЛОВА (СО
ПОСЕБЕН ОСВРТ ВРЗ ПАРАБОЛАТА ЗА БЛУДНИОТ СИН)53

Лилјана МАКАРИЈОСКА УЛОГАТА НА ОХРИДСКАТА КНИЖЕВНА ШКОЛА ВО
РАЗВИТОКОТ НА СРЕДНОВЕКОВНАТА ПИСМЕНОСТ59

Трајче СТОЈАНОВ СВ. КЛИМЕНТ КАКО ЕТИЧАР

.....69

Снежана МИРАСЧИЕВА ЗА ОДНОСОТ МЕЃУ УЧИТЕЛОТ И УЧЕНИКОТ- ОД КЛИМЕНТА ДО ДЕНЕС	77
Толе БЕЛЧЕВ, Ранко МЛАДЕНОВСКИ КОНТЕКСТОТ СВ. КЛИМЕНТ VS ПРИЛИЧЕВ ВО МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА МЕМОРИЈА.....	85
10	
Жаклина ЃОРЃИОСКА, Лилјана МАКАРИЈОСКА ЦРКОВНОСЛОВЕНИЗМИТЕ ВО ПОЕМАТА ПОСВЕТЕНА НА АЗБУКОСЛОВЕЦОТ – КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ	95
Оливер ЦАЦКОВ УНИВЕРЗАЛНОСТА НА КЛИМЕНТОВОТО ДЕЛО – НЕИЗГАСЛИВА СВЕТЛИНА ЗА СЕСЛОВЕНСКИТЕ НАРОДИ	103
Милена РИСТОВА-МИХАЈЛОВСКА ЗА ДВЕ ПОХВАЛНИ СЛОВА НА СВЕТИ КЛИМЕНТ И БИБЛИСКИТЕ ЦИТАТИ И ЕЛЕМЕНТИ ВО НИВ	109
Весна КОЖИНКОВА СИЛАТА НА КЛИМЕНТОВИОТ ДУХ ВО РАЃАЊЕТО НА НОВАТА МАКЕДОНСКА КНИЖЕВНОСТ.....	117
Игор ЈАНЕВ, Борче МИЛОШЕВСКИ ДЕЛОТО НА СВЕТИ КЛИМЕНТ ВО НАСТАВАТА ПО ИСТОРИЈА	127
ЛИТЕРАТУРА / LITERATURE	
Волф ОШЛИС ГЕРМАНСКИОТ БИСКУП ВИХИНГ (830-912) – ПРОТИВНИК, КОНКУРЕНТ ИЛИ ЖРТВА НА МАКЕДОНСКИТЕ СЕДМОЧИСЛЕНЦИ	139
Suncica DENIC PERSECUTION AND HOMELAND IN SERBIAN LITERATURE OF KOSOVO AND МЕТОНИЈА	145
Stana SMILJKOVIC CULTURAL CONTEXT AND HUMANIZATION OF EDUCATION ON EXAMPLES OF LITERARY TEXTS FOR CHILDREN	153
Марија КРСТЕВА INTERTEXTUAL REFERENCES TO J. CONRAD’S NOVELLA HEART OF DARKNESS IN F. F. COPPOLA’S FILM APOCALYPSE NOW	161
Даниела КОЦЕВА УЛОГАТА НА ЦРКВАТА НЕКОГАШ И ДЕНЕС	167
11	
ОБРАЗОВАНИЕ / EDUCATION	
Стојко СТОЈКОВ СВЕТИ КЛИМЕНТ КАКО НАШ И КАКОВ	175
Марија КУСЕВСКА УПОТРЕБАТА НА ЕВРОПСКОТО ЈАЗИЧНО ПОРТФОЛИО ЗА САМООЦЕНУВАЊЕ И РАЗВИВАЊЕ АВТОНОМИЈА ПРИ УЧЕЊЕТО СТРАНКИ ЈАЗИЦИ	195
Слаѓана СТАМЕНКОВА ИНОВАТИВНИ МЕТОДИ ВО ОБРАЗОВАНИЕТО - ПОВРЗУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА СО ЕВРОПА И СО СВЕТОТ	203
Наташа ЛАЗАРЕВА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И НЕЈЗИНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	207
Петре ПЕТКОВСКИ, Емилија ШЕЌЕРИНОВА ТЕСТИРАЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ ВО СОВРЕМЕНИОТ ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС	213
Ирена КИТАНОВА ЧИТАЊЕТО КАКО ПОТРЕБА И РАДОСТ	219
Весна КОЦЕВА ИСТОРИСКИ ПРЕГЛЕД НА УПОТРЕБАТА И ДЕФИНИРАЊЕТО НА ПОИМИТЕ ИНПУТ И ИНТЕЈК ВО МЕТОДИКАТА НА НАСТАВАТА ПО СТРАНКИ ЈАЗИК	225
Марија ТОДОРОВА, Весна КОЦЕВА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА НА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	233
ЈАЗИК / LANGUAGE	

Блаже КИТАНОВ ЛЉУБОВТА И ПЕСНАТА КАКО МОСТ ЗА ИНТЕРКУЛТУРНА КОМУНИКАЦИЈА	241
Марија ЛЕОНТИЌ ПРЕВОДНА ЕКВИВАЛЕНЦИЈА НА ЛЕКСИЧКО НИВО ПРИ ПРЕВЕДУВАЊЕ ОД ТУРСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	249
Софија ЗАБОЛОТНАЈА ПРЕВОДОТ И КОМЕНТАРИТЕ: МОДЕРНАТА ПОТРЕБА ЗА КОМПРЕСИИ	257
Виолета НИКОЛОВСКА Б. КОНЕСКИ – КОДИФИКАТОР НА МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК	263
Светлана ЈАКИМОВСКА ТЕРМИНИТЕ И НИВНИТЕ ФРАНЦУСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО ЗБОРНИКОТ ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ТЕОЛОГИЈАТА ОД ЈОВАН ТАКОВСКИ	273
Билјана ИВАНОВСКА, Мери БАСОВСКА ЗА ЗБОРОТ ШТО НАПРАВИ УСПЕШНА КАРИЕРА ВО ЈАЗИКОТ	285
Снежана КИРОВА, Драгана КУЗМАНОВСКА, Биљана ИВАНОВА СПОРЕДБА НА ПОСЛОВИЦИТЕ НА ЧЕТИРИ ЈАЗИЦИ	293
Татјана УЛАНСКА, Марија ТОДОРОВА ЕФЕКТИВНОСТА НА КОРИСТЕЊЕ МЕТАФОРИ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИК	301
Делфина ЈОВАНОВА НИКОЛЕНКО СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ МЕЃУ ГЛАГОЛИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ И РУСКИОТ ЈАЗИК	305
Весна ПРОДАНОВСКА УЛОГАТА НА НАСТАВНИКОТ И НА УЧЕНИКОТ ПРИ СОВЛАДУВАЊЕТО НА ПРАВИЛЕН ИЗГОВОР ВО ИЗУЧУВАЊЕТО НА АНГЛИСКИОТ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК	313

ТЕРМИНИТЕ И НИВНИТЕ ФРАНЦУСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО ЗБОРНИКОТ *ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА* *ТЕОЛОГИЈАТА* ОД ЈОВАН ТАКОВСКИ

Светлана Јакимовска

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
svetlana_jakimovska@yahoo.com

Апстракт:

Предмет на анализа на овој труд е *Зборникот од областа на теологијата* чиј автор е протојереј Јован Таковски. Трудот прво се осврнува на структурата на Зборникот, односно на начинот на претставување на термините утврден уште во првиот број. Имено, даден е заглавниот збор, потоа дефиницијата и преводните еквиваленти. Сепак, Зборникот се одделува со некои карактеристики, кои се должат на доменот на кој припаѓаат термините, а кои се однесуваат на должината на дефинициите и на јазиците на кои се претставени преводните еквиваленти. Трудот, исто така, разгледува и одредени недоследности во однос на термилошкото претставување, особено на полисемичните термини. Конечно, предмет на анализа се и француските еквиваленти, кај кои постои можност за исправка на одредени ортографски грешки, но и за надополнување со попрецизни преводни еквиваленти.

Клучни зборови: *терминологија, теологија, Зборник, француски еквиваленти*

Abstract:

The object of analysis of this article is the *Bulletin of theology* whose author is Jovan Takovski. The article first discusses the structure of the *Bulletin* i.e. the methodology of terms presentation indicated in the first issue. According to this methodology terms are represented by the denomination, the definition and the equivalents. Yet this *Bulletin* has its own particularities, mainly due to the field to which the terms belong, and concerning the length of the definitions and languages in which the equivalents are given. The article also discusses some inconsistencies in terminology representation, especially of polysemic terms. Finally, the French equivalents are also subject of analysis: they may undergo some spelling corrections or sometimes they could be replaced by more precise equivalents.

Key-words: terminology, theology, Bulletin, French equivalents

Структура на зборникот

Православните термини се за прв пат систематично опфатени во зборникот под наслов *Терминологија од областа на теологијата*, уреден од страна на протојереј Јован Таковски, а во издание на МАНУ. Зборникот претставува опширно дело кое опфаќа 482 термини од разни аспекти на теолошките науки како што се догматика, литургија, црковно право итн. Претставувањето на термините соодветствува на упатствата дадени

уште во првиот број на *Билтенот од областа на терминологијата*. Во таа смисла, заглавниот збор е проследен со дефиниција чија должина варира согласно со процената на авторот за важноста на терминот за оваа област, како и од неговата сложеност. Така, одредени термини се добро познати на пошироката публика, како што е, на пример, случај со терминот *црква*. Сепак, овој термин е придружен со долго објаснување кое нè воведува со значењата со кои овој термин во православен контекст, потоа дадена е сосема накусо нејзината историја, односно основање, начин на функционирање и главните обележја. Исто така, посочени се и поширокото (заедница на ангелите и луѓето) и потесно значење на терминот (заедница на сите луѓе), а разграничени се и двете значења на терминот, од кои едно упатува на самата зграда, на институцијата, а второто на човечката заедница. Ваквото разграничување е илустрирано и со употребата на сосема различни термини на грчки јазик. Објаснувањето е дополнето со ставови на угледниот теолог Лоски и на Св. Кипријан (цитиран и на латински). Подолгите дефиниции на одредени поими најчесто ги носат овие обележја, односно, кус опис на поимот, на неговите значење во рамките на верата, а не се ретки ниту етимолошките упатувања кои помагаат или подобро да се разбере терминот или да се разграничат неговите значења. Потеклото на зборовите може да биде различно, па постојат упатства за арамејска, грчка или латинска етимологија. Така, за зборот *ава* дознаваме дека е од арамејско потекло, *религија* од латинскиот збор *religare* со значење „поврзува“, а *апокалипса* од грчките зборови *Апо* „од“ и *καλυψις* „покрива, скрива“.

Дефинициите стануваат особено илустративни кога се дополнети со цитати од различни книги (најчесто делови од Библијата) кои упатуваат на значењето на терминот во рамките на православието.

Инаку, дефинирањето на поимите од другите домени опфатени со билтените на МАНУ најчесто се со помал обем, што секако може да се објасни со намерата на авторот, но и со специфичниот карактер на доменот опфатен со овој зборник кој нуди еден особен, несекојдневен светоглед. Од тој аспект, зборникот може да послужи не само како богат ресурс на термини и нивни еквиваленти, туку и како кус воведник во основните принципи на правослаvnата вера. Во таа смисла, одредени термини кои инаку се дел од општиот јазик, се дефинирани во рамките на едно специфично поимање на нештата. Зборот *совест* е дефиниран како „глас Божји во човекот“, а понатаму е поопширно опишана улогата на совеста во човековиот живот. Суетата во општиот јазик се смета за негативна карактеристика на човековиот карактер и таа се поистоветува со горделивоста, додека во православието овој збор се користи со проширено значење, односно тоа е „празен, бесцелен труд на човекот за стекнување, слава, богатство, почести, односно за овоzemна среќа“.

Уште една особеност на овој зборник се специфичните лексеми употребени во рамките на дефинициите, а карактеристични за овој домен. Такви се сложенките како: *овоплотен, општожитие, сострадание, еднообразен, сесвета, богообразност, препојасување, ожесточеност, правомислие, правоверие, противбоштво*, како и бројни други зборови главно со црковнословенско потекло: *пришествие, символ, паства*. Ваквите зборови претставуваат еден дополнителен ресурс, дополнителна можност за збогатување на вокабуларот на секој оној кој ќе го консултира зборникот.

По дефинициите следуваат преводните еквиваленти на повеќе јазици кои соодветствуваат на особеностите на оваа терминологија, па така, покрај англискиот, германскиот и францускиот јазик, а потоа и српскиот и рускиот јазик, опфатени се и грчкиот, латинскиот и црковнословенскиот јазик, што не е карактеристика на зборници од некои други области. Се разбира, изборот на црковнословенскиот, грчкиот и латинскиот јазик се наметнува како потреба поради карактерот на термините, кои неретко потекнуваат токму од овие јазици.

Конечно, на самиот крај на зборникот, дадени се регистри на еквивалентите на другите јазици, кои овозможуваат да се појде од термин на еден од странските јазици претставени во зборникот за да се пронајде соодветниот македонски еквивалент.

Претставување на термините

Во однос на стручноста на термините, во зборникот се опфатени термини кои се строго стручни како *ипостас*, *керигма*, *схима*, термини карактеристични за православие како *мироносици*, *икона*, *догма*, но и термини кои се дел и од општиот јазик или пак се однесуваат на други религии или верувања, а имаат допирни точки со христијанството како: *суеверие*, *фетишизам*, *фатализам*, *санкција* итн.

Како заглавни термини неретко сретнуваме два, па дури и три термини, претставени напоредно. Присуството на повеќе термини на едно заглавно место се должи на повеќе причини.

Одредени термини се дадени напоредно затоа што претставуваат синоними со мали разлики во однос на формата, како, на пример, термините : *назореј* и *назареј*, *раса* и *расо*, *говеење* и *гувеење*.

Други, пак, термини претставуваат синоними, неретко со различно етимолошко потекло. Така, на пример, покрај терминот *крвосмешение* кој е од црковнословенско потекло, го сретнуваме терминот *инџест*, по потекло од латинскиот јазик. Истото се однесува и на термините *вероисповед* и *конфесија*. Последните два примери јасно ни кажуваат дека термините од словенско потекло не се секогаш пошироко распространети во однос на оние со латинско потекло. Во таа смисла, терминот *инџест* е поприсутен во општиот јазик од терминот *крвосмешение*, но и обратно терминот *вероисповед* е пораспространет од терминот *конфесија*. Покрај терминот *метанија* од грчко потекло, го сретнуваме словенскиот термин *поклон*. Понекогаш обата синоними имаат словенско потекло: *провидение*, *промисла*, како и *елеосвештение*, *маслосвет*. Во зборникот се сретнуваат и различни форми, од кои едната припаѓа и на народниот јазик како *Благовец*, *Благовештение* и *Благовест*. Инаку дел од термините кои се дадени како заглавни во термилошкиот зборник, не се сретнуваат во Толковниот речник на македонскиот јазик. Во таа смисла, во Толковниот речник ги има термините *Благовец*, *Благовештение*, но не и формата *Благовест*, па може да се смета дека оваа форма е неправилна и не би требало да се употребува. Од друга страна, пак, понудени се три варијантни форми на еден ист термин *венчање*, *венчавање* и *венчание*. Првите две форми ги сретнуваме во Толковниот речник, а третата форма иако не е спомената во Толковниот речник, може да се смета за исправна, бидејќи ваквата форма е ограничена на строго црковен контекст, а потесните контексти не се предмет на интерес на Толковниот речник.

Од аспект на формата на термините, терминот *метаноја* е погрешно пренесен од грчки како *метаноија*. Понатаму терминот *апокалипса* е даден во оригиналната грчка форма *апокалипсис*, а не во онаа форма во која е прифатен и приспособен на македонскиот јазик. Во погрешна форма е претставен и терминот *ексorcист*, чија правилна форма е *егзорцист*. Исто така и придавката *претеча* со значење „претходник“ која се однесува на Свети Јован Крстител е погрешно претставена со две *т* како *преттеча*. Придавката *доблесен* е погрешно претставена како *доблестен*, а именката *мантија* како *мандија*, форма што не се сретнува во Толковниот речник. Во овој речник исто така не фигурира ниту називот *догмат*, туку називите *догма*, *догматика*, *догматик* и *догматичар*. Неправилен е исто така и називот *катихета* за кој во Толковниот речник се сретнува називот *катихет*.

Црковната заедница во Речникот на странски зборови на Белчев (2002) се нарекува *еклезија*, па според тоа науката би била *еклезиологија*, а не *еклесиологија*.

За одредени термини може да се дискутира во однос на нивната прифатливост. Таков е, на пример, терминот *измарагд* кој веројатно денес може да се замени со терминот кој е општоприфатен односно терминот *смарагд*. Исто така дискутабилен е и терминот *страстотерпец* кој може општо во употребата да се замени со терминот *маченик*, пред сè затоа што зборот *страст* со значење „страдање“, а и зборот *терпец* денес не се употребува во стандардниот јазик, туку наместо него се употребува терминот *трпитељ*. Сличен е и терминот *светотатство* кој означува кражба на свети предмети, или *местобљустител* - заменик, вршител на должност, чувар на тронот. Формата *икономија* е застарена и би можела да се адаптира во современата форма *економија*, освен ако со ваквата форма не сака да се огради значењето во рамките на стручниот контекст. Инаку, лексемата го има истиот грчки корен како и лексемата *економија*, а како дополнителен француски еквивалент, покрај *économie*, може да се наведе и терминот *dispensation* кој би соодветствувал на терминот со црковнословенско потекло *домострој*. Постојат и други термини кои би можеле да бидат предмет на дискусија, како терминот *изборник* – со кој се означува особен вид зборник на свети текстови. Бидејќи еквивалентите на странските јазици, па и на француски, претставуваат општи именки, се поставува прашањето дали треба да терминот *изборник* да се сочува во оваа архаична форма, како назив за овој специфичен зборник или, пак, треба да се задржи општата именка *зборник*. И терминот *краегранесие*, кој за широко распространет еквивалент го има зборот од грчко потекло *акростих*, не се користи во теоријата на литературата, па се поставува прашањето дали е неговата употреба оправдана, дури и во црковни контексти, бидејќи станува збор за термин кој припаѓа на друг стручен домен.

Полисемичните термини се претставени на различни начини во зборникот. Во таа смисла, кај одредени термини различните значења се означени со посебни броеви¹ и јасно се разграничени. Тоа се однесува и на внатрешната полисемија (во рамките на стручниот домен) и на надворешната полисемија (кога значењата припаѓаат на различни домени или на стручниот домен и општиот јазик). Како пример за внатрешна полисемија, која е јасно разграничена, можеме да го споменеме терминот *катихизис* со кој се означува „усно поучување во основните вистини на христијанската вера“ и „книга која ги содржи верските поуки“. Надворешната полисемија е разграничена кај терминот *лаик* со кој се означува и „мирјанин“ и „неопитен, невешт човек“. Извесна непрецизност во дефинирањето на општото значење сретнуваме кај второто објаснување „Се вели, тој е лаик за ова или за она...“, без да се наведе конкретна дејност во која некој е лаик.

Недостаток во однос на претставувањето на термините е и претставувањето на два сродни термина заедно, како една речничка статија. Во таа смисла заедно со терминот *пророк*, го сретнуваме и терминот *пророштво*. Дефиницијата, објаснувањето се однесува само на терминот *пророк*, но не и на терминот *пророштво*. Терминот, пак, *омилија* е претставен заедно со терминот *омилитика* како дополнителен заглавен збор. Термините се разграничени со објаснувања, а и понудени се два, соодветни, преводни еквиваленти. Заедно со терминот *страст* наведен е и терминот *страдање*, па на тој начин дополнителното значење кое терминот го има во овој контекст, освен во рамките на дефиницијата, се сретнува и на заглавното место. Од друга страна, иако не е

¹ Отсуство на униформност се чувствува и во начинот на претставување на полисемичните значења. Кај одредени термини е нумеричко, со броеви, кај други, различните значења се одделени со букви.

претставен заедно со заглавниот збор, во рамките на објаснувањето за терминот *керигма* го сретнуваме и терминот *кериктика*, за кој е понуден дефиниција, но не и преводен еквивалент. Притоа, веројатно посоодветен би бил терминот *керигматика*.

Од друга страна, пак, за терминот *патерица*, понудено е само едно единствено значење: „епископски, владички стап“, но не и значењето на втор ден од празнувањето на некој празник, значење кое се сретнува поврзано со црковни празнувања и слави.

Претставувањето на термините е исто така обележано и со упатни забелешки за сродни, синонимни термини. Така, на пример, терминот *евхаристија*, детално дефиниран, содржи и упатна белешка: види *литургија*. Ова не е редок случај, па и терминот *некол* содржи упатна белешка за терминот *ад*. Сепак, ваквата практика не ги опфаќа сите термини, па, поголем дел од нив се употребени без упатни белешки. Така, терминот *антипасха* е дефиниран и како синоним на терминот *Томина недела*, но сепак заглавен збор *Томина недела* кој би упатувал на речничката статија *антипасха* не е наведен. Слично и за *Пентикостарот* од дефиницијата дознаваме дека уште се нарекува и *Цветен триод*, но не постои статија *Цветен триод* која би нè упатувала на терминот *Пентикостар*. Терминот *анакхорет* исто така треба да го бараме како синоним на *отшелник*, но потрагата по овој термин не е олеснета со посебен заглавен збор.

Француските еквиваленти

Што се однесува до понудените преводни еквиваленти на француски јазик, најголемиот дел од нив соодветствуваат на македонскиот појдовен термин.

Во одредени случаи, термините се преведени со поопшт француски еквивалент кој не ги одразува во потполност стилските нијанси на појдовниот термин. Така, за терминот *благолепие* е понуден францускиот термин *beauté* –општ термин со кој се означува убавината воопшто, додека македонскиот термин има специфична значенска нијанса. Станува збор за архаичен, црковнословенски термин кој најчесто се однесува на убавината во храмот, убавината на пењето и служењето во него. Сепак, употребата на овој француски еквивалент, хипероним во однос на македонскиот термин е оправдана поради непостоење на поблизок француски еквивалент. Сличен на претходниот термин е и терминот *благообразен* кој навистина значи „чесен“ - *honnête*, но кој не ја содржи архаичната нијанса на македонскиот термин. Згора на тоа, францускиот термин е неправилно напишан како *honnêt*, без немото *e* во финална позиција.

Сепак, во одредени примери, понудените еквиваленти се недоволно блиски или недоволно соодветни. Така, за терминот *хагиографија*, понуден е францускиот термин *biographie* односно *биографија*, кој е хипероним во однос на терминот *хагиографија* затоа што хагиографија е всушност биографија за некој светител, па тука посоодветен во улога на еквивалент би бил терминот *hagiographie*. Слично и терминот *старец* е преведен како *ancien* што соодветствува на македонското *поранешен*, *стар* во улога на супстантивизирана придавка, но во смисла на свет отец, мудрец, искусен монах се користи транскрибирана руска форма *starets* или *straretz*. Непрецизен преводен еквивалент е понуден за терминот *подвижник*, кој всушност значи духовен борец и се користи како синоним за терминот *анакхорет*. Во таа смисла не е прецизен понудениот француски еквивалент *combattant* кој значи борец, но повеќе во световна смисла, учесник во војна. За терминот *сакос*, кој означува облека која наликува на вреќа е понуден генеричкиот термин *sac* со значење „вреќа“, а потоа со додавка во заграда упатува и на терминот *saccos*, кој вака напишан е несоодветен бидејќи правилната форма содржи удвоена графема *к*, по потекло од грчкиот јазик. Генерички француски еквивалент, односно лексемата *saint* (*свет*), е понудена за македонскиот термин

nepodoben, чие лексичко поле е потесно и би се превел посоодветно на француски како *révérend, vénérable*.

Еден особен случај, претставува терминот *Пасха*, чии значења се разграничени со посебни броеви во рамките на заглавниот збор. Имено со овој термин се означува, покрај другите значења и еврејскиот празник, но во црковните кругови и христијанскиот празник – Велигден. Од друга страна, пак, во францускиот јазик, дистинкцијата помеѓу еврејскиот и христијанскиот празник е одбележена, на специфичен начин односно, еврејскиот празник има единска форма *la Pâque*, а христијанскиот множинска - *les Pâques*. Ваквата дистинкција не е видлива кај преводниот еквивалент кој е понуден само во множинска форма, па соодветствува само на христијанскиот празник – Велигден, но не и на другите значења.

За одредени термини не се понудени еквивалентни термини на француски јазик, односно авторот упатува на лексичка празнина во францускиот јазик. Тоа е во одредени случаи оправдано, како, на пример за терминот *златоструј*, за кој во речникот на Роти (Roty: 2010) е понуден терминот *filet d'or*, кој, сепак, не е распространет во употребата. Од друга страна, за термините *одигитрија* и *схима* за кои постојат соодветни француски еквиваленти *hodegetria* односно *schème*, не се понудени преводни еквиваленти. Во речникот на Роти, за терминот *схима* понуден е генерички еквивалент *habit monastique*. За одредени термини како *мироварение* навистина не постојат соодветни еквиваленти, но нивното значење би можело соодветно да се пренесе во јазикот цел и со парафраза *подготвување на свето масло*, односно *préparation de l'huile sainte*.

Кога станува збор за прецизноста во предавањето еквиваленти на француски јазик, треба да се укаже дека неретко кај полисемичните термини не се пренесени двете значења на терминот, туку само едното. Тоа може да се објасни со самиот концепт на зборниците воопшто, кои детално ги опишуваат македонските термини, додека пак, на понудените преводни еквиваленти треба да се гледа како на одреден репер, односно почетна точка во барањето на соодветен еквивалент при преведувањето. Така, на пример, терминот *расофор* може да означува и искушеник и монах кој има право да носи раса, но на француски е понуден само еден еквивалент т.е. терминот *novice* кој означува искушеник, а всушност македонскиот термин е генерички и соодветствува на два француски термини *novice rasophore* и *moine rasophore*. Слично на тоа и терминот *Пантократор* кој има две значења на македонски, односно, од една страна *седржител* - епитет на Исус Христос, од друга страна, исто така означува и икона која го претставува Господ во централната купола на храмот. И додека за епитетот, во францускиот превод се понудени два еквиваленти: *omnipotent* и *tout-puissant*, еквивалентот на второто значење кое и на француски има грчка форма *pantocrator* не е дадено. За терминот *Блаженство* разграничени се три нијанси во значењата, три употреби, а понуден е само еден еквивалент кој соодветствува на првото значење. Слично и терминот *антипасха* за синоним ја има синтагмата *Томина недела*. Како француски еквивалент за овој термин е понуден терминот *dimanche de Thomas* иако поправилно би било да *dimanche de Saint Thomas*. Освен овој термин, во францускиот јазик постои уште еден термин со исто значење *Pâques closes* кој не е понуден во зборникот.

За Богородица во францускиот јазик се користат повеќе еквиваленти: *Mère de Dieu*, *Théotokos* (во православните контексти) и *la Sainte Vierge* кој не е споменат во зборникот. Всушност, последниот термин повеќе соодветствува на македонскиот назив *Дева Марија*, но бидејќи речничка статија за овој назив не постои во Зборникот, тогаш и овој францускиот еквивалент би требало да се наведе во рамките на еквивалентите за називот *Богородица*. За терминот *панихида* е понуден еквивалентот *veille*, но во

православните контексти, во употреба истиот термин од грчко потекло *panichide*. Како еквивалент на терминот *jyrodiev* го сретнуваме терминот *fol pour le Christ*, иако во пораширена употреба е терминот *fol-en-Christ*, а се сретнува дури транскрибираната форма од руски јазик *iourodivy*.

Правописен пропуст е понудениот еквивалент за македонската синтагма *вселенски собор- concil œcuménique* бидејќи на првиот дел од синтагмата *council* –му недостасува буквата –е за да биде правилно напишан: *concile*. Исто така и еквивалентот за терминот *ѓаконик* е напишан *dakonikon* наместо *diakonikon*. Слично, и на терминот *прокимен* му соодветствува терминот *prokeimenon*, а во Зборникот е понудена верзијата *prokiménon*. Терминот *протојереј* правилно се пишува *archiprêtre*, а не *archipeetre*. Кај синтагмата *ставропигијален манастир* сретнуваме погрешно согласување на придавката, чија наставка е упатува на женски род за разлика од именката која е од машки род: *monastère stauropégiale*, наместо *monastère stauropegial*. Преводниот еквивалент на терминот *стихира* е напишан со удвоено *s* наместо единечно, односно *sticchère* наместо *stichère*. Правописни погрешки сретнуваме кај уште неколку француски еквиваленти, како на пример, *миросување- onction d'huile* наместо *onction d'huile*, *унакој – hyrakoï* наместо *hyrakoï*, *уноѓакон –soudiacre*, наместо *sous-diacre*, *катавасија -catabasia* додека правилната форма е *katabasia*. За терминот *индик* даден е еквивалентот *indict*, иако најверојатно станува збор за превид, бидејќи во регистарот на еквиваленти од француски кон македонски се сретнува правилната форма *indiction*.

Заклучок

Зборникот *Терминологија од областа на теологијата* е прво дело од ваков карактер во Република Македонија. Со своето излегување од печат во 1999 година, тој надополнува една огромна празнина во македонската терминологија, особено ако се има предвид значењето на православие за македонскиот народ низ историјата, а воедно и значењето на православие денес, кога православни теми стануваат сè поактуелни во рамките на современата македонска книжевност. Зборникот, значи, им овозможува, не само на стручните лица од областа, туку и преведувачите и на љубопитните, да откријат нови називи, да го откријат значењето на термини со чии називи се соочиле, но им биле непознати, и конечно да ги откријат значењата кои одредени термини ги добиваат во специфични контексти на православната вера. Во таа смисла, Зборникот претставува на некој начин и „призма“ која ни овозможува да разбереме како православие го поима светот.

Сепак, се чини дека товарот при составувањето на Зборникот главно бил оставен врз составувачот, односно стручното лице од областа, па во таа смисла се забележуваат одредени пропусти чија корекција спаѓа во доменот на терминологијата или лектурата.

Во однос на претставувањето на термините забележителна е одредена несистематичност. Така, кај одредени термини е присутно образложение во однос на нивната етимологија, додека кај други такво образложение отсуствува. Етимологијата може значително да придонесе кон разбирањето на значењето што одреден термин го носи, па во таа смисла пожелно е да се објасни етимолошкото потекло на сите термини. Ваквата задача е во голема мера олеснета со фактот што се дадени еквиваленти на грчки, латински или црковнословенски јазик, па кај голем дел од термините веднаш се отстрануваат дилемите во однос на етимологијата.

Забелешките од термилошки аспект се однесуваат најчесто на начинот на претставување на полисемичните значења, кои неретко не се разграничени со одделни бројки (или букви) туку фигурираат заедно во рамките на реченицата. Термилошки треба да се обработат и заглавните зборови кои во некој случај не смеат да го делат

местото со термини со сродно, но сепак, различно значење. Конечно, од терминологски аспект, на усовршување треба да подлежи и мрежата на упатни белешки.

Зборникот нуди огромни можности за збогатување со нови речнички статии, со зборови кои веќе фигурираат во рамките на дефинициите и објаснувањата, а кои би можеле да бидат значаен ресурс за збогатување на вокабуларот.

Конечно, со продлабочена лектура би можеле да за кусо време да се поправат правописните грешки при претставувањето на термините.

Зборникот е непроценлив ресурс и за преведувачите, кои денес, во ерата на глобализацијата и голема мобилност, се исправени пред предизвикот да преведуваат и текстови со теолошки термини, од и на, големите светски јазици.

Зборникот може да отвори и поопширна расправа за (не)прифатливоста не одредени термини, кои би можеле да го збогатат лексичкиот фонд на македонскиот јазик или кои би требале да бидат изменети, адаптирани кон македонскиот лексички систем. Ваквите термини потоа би можеле да бидат вклучени во новите изданија на Толковниот речник или, пак, во различните речници на странски зборови.

Конечно, во времето на дигитализацијата, кога пристапноста на податоците е од непроценливо значење, дигиталните верзии, не само на Зборникот од областа на теологијата, туку и на останатите стручни зборници, би биле од огромна полза за пошироката публика, но особено за стручните лица од соодветните области, терминологите и преведувачите.

Библиографија:

Кирилична:

1. Атанасов, Петар, Попоски, Алекса 2007: *Македонско-Француски речник*, Просветно дело, Скопје.
2. Атанасов, Петар, Попоски, Алекса 1992: *Француско - Македонски речник*. Македонска книга-Просветно дело, Скопје.
3. Белчев, Толе 2002 : *Речник на странски зборови во македонскиот јазик*, Универзитет Св."Кирил и Методиј" Скопје.
4. Биговић, Радован 2008: *Српско - Енглески, Енглеско - Српски теолошки речник*. Хришћански културни центар, Београд.
5. Велковска, Снежана 2011: *Студии од македонската лексикологија и лексикографија*, Институт за македонски јазик, Скопје.
6. Конески, Блаже 1981: *Граматика на македонскиот јазик*, Култура, Скопје.
7. Конески, Кирил 1993: *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*. Филолошки Факултет „Блаже Конески“, Скопје.
8. Таковски, Јован: 1999 „Терминологија од областа на теологијата (102)“ во *Македонска терминологија*. МАНУ, Скопје.
9. Ширилова, Велика 2001: *Голем лексикон на странски зборови и изрази*, Топер, Скопје.
10. *Толковен речник на македонскиот јазик*, 2003-2015, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.

Латинична:

11. Depecker, Loïc 2002: *Entre signe et concept*, Presses Sorbonne Nouvelle, Paris.
12. Dumas, Florence 2010: *Dictionnaire bilingue de termes religieux orthodoxes français – roumain*. Doxologia, Iasi.
13. Dumas, Florence 2010 : « Le français comme langue liturgique de l'Orthodoxie : l'absence des emprunts à l'anglais », *Analele Științifice ale Universității « Alexandru Ioan Cuza » din Iași*, pp. 101-108, Iași.
14. Dumas, Florence 2009 : *L'orthodoxie en langue française. Perspectives linguistiques et spirituelles*, Demiurg, Iasi.
15. *Le petit Robert de la langue française* 2000 Maury-Eurolivres, Paris.
16. Nida Eugene 1945: "Linguistics and ethnology in translation problems" *Word n.1.*, p.194-208.
17. Roty, Martine 1992 *Dictionnaire russe-français des termes en usage dans l'Église russe*, Institut d'Études Slaves, Paris.
18. hiéromoine SAMUEL 2011 *Annuaire de l'Eglise Orthodoxe de France 2010/2011* Monastère de Cantauque, Paris.
19. Gabriel, Martin 2007 *Le dictionnaire du christianisme*. Publibook, Paris.
20. Cabre, Maria Teresa 1998 *La Terminologie*, Les Presses de l'Université d'Ottawa, Québec, Canada.